

НАСЛІДКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО БІЛІНГВІЗМУ

Анотація. Розглянуто наслідки російсько-українського білінгвізму, зумовлені тривалим співіснуванням російської та української мов.

Аннотация. Рассмотрены последствия русско-украинского билингвизма, предопределенные сосуществованием русского и украинского языков.

Annotation. This article examines the consequences of Russian-Ukrainian bilingualism, predefined by the coexistence of the Russian and Ukrainian languages.

Ключові слова: білінгвізм, суржик, лінгвістика.

Згідно з Конституцією України, у державі існує одна державна мова – українська, але великий відсоток українців розмовляє російською. Тож заслуговують на особливу увагу українсько-російські взаємини з погляду лінгвістики та мовної ідентифікації. Можна стверджувати, що тривале співіснування української та російської мов не могло не призвести до негативних наслідків. Результатом нав'язування й масового вживання російської мови є виникнення суржика – змішаної мови, у якій використовується велика кількість російської лексики у фонетичному українському оформленні [1, с. 59]. Сьогодні немає причин говорити про зникнення цього явища, але можна стверджувати про підвищення загального рівня мовної культури. Важливо узагальнити всі накопичені знання про проблеми українсько-російських мовних відносин і розробити шляхи їх вирішення.

Дослідженням цієї проблеми займалися Л. Масенко, У. Вайнрайх, Л. Щерба, Ю. Шевельов, Л. Сербенська, Т. Кознарський, О. Черемська та інші.

Мета статті полягає в тому, щоб розглянути наслідки білінгвізму в Україні, прослідкувати ознаки та причини його виникнення.

Білінгвізм – це реальна соціально-мовна ситуація, сутність якої полягає у співіснуванні й взаємодії двох мов у межах одного мовного колективу [2, с. 59]. З іншої точки зору, білінгвізм – це однакове володіння двома мовами. Тож можна замислитися, чи й справді всі українці вільно володіють і російською, і українською мовами. Згідно зі статистичними даними, лише 40 – 47 % дорослого населення розмовляють тільки українською мовою [3, с. 337]. Якщо не вживати заходи для поліпшення мовної ситуації в Україні, то наша державна мова з часом асимілює. Прикладом може слугувати Ірландія, це майже повна втрата державної мови сталася через те, що після здобуття незалежності Ірландія не наслідилася проголосити ірландську державною мовою і не врегулювала мовні процеси в країні.

На думку Л. Масенко, існує два види білінгвізму: індивідуальний та масовий. Російсько-український білінгвізм належить до другого типу. Розглядаючи білінгвізм в Україні, слід проаналізувати двобічний вплив української і російської мов одна на одну. Навіть поверхневий огляд усної літературної мови свідчить про те, що багато помилок виникає під впливом російської мови. Професор І. Ющук називає ці помилки міжмовними омонімами (*луна, неділя, шар, пика, орати, мішати, закалятися*) [2, с. 42].

Наслідки процесу мовної взаємодії проявляються спочатку в мовленні двомовних індивідів, пізніше – в мовних системах, що зазнають під їх впливом певних змін [4, с. 31]. Негативний вплив білінгвізму проявляється на всіх рівнях мови: граматики, лексики, фонетики. В усному мовленні найбільш помітні такі помилки: акання, оглушення дзвінків у певних позиціях. Асиметричний масовий білінгвізм, на думку Л. Масенко, є наслідком не тільки зовнішнього звуження сфери вживання української мови, а й підточує її з середини, створює ґрунт для її внутрішнього розкладу, активізуючи процеси змішування російської та української мов [5, с. 29].

Деякі вчені вважали, що двомовність – це позитивна ознака соціального життя народів СРСР. Академік І. Білодід, який був автором теорії двомовності українців, назвав російську мову другою мовою українців. Інший погляд на цю проблему має І. Дзюба, який у своїй книзі "Інтернаціоналізм чи русифікація" пише, що вже зараз можна помітити перші ознаки "мерзоти запусчення" російської мови як мови, що асимілює іншу [6, с. 134].

Наслідком російсько-українських відносин є така видозміна двох мов, як суржик. Як вважає Л. Масенко, суржик – це українська мова із значним домішком елементів російської мови. Через виникнення такої підмови, як суржик, постає проблема руйнування граматичної, лексичної та синтаксичної форм української мови. Але найбільший вплив суржик має у розмовній мові, адже це сфера людської взаємодії, де відбувається обмін інформацією. Більшість людей у спілкуванні пристосовуються до своїх співрозмовників і таким чином відбувається, так би мовити, "обмін помилками".

В умовах російсько-української двомовності стає поширеним явище ненормативного калькування. Як зазначає О. Черемська, воно як один із видів інтерференції проникло й у мову засобів масової інформації, навчальної та наукової літератури. Наприклад, українська і російська мова від самого початку їх виникнення зв'язані узами братерства, скріпленого нерозривною дружбою носіїв цих мов – українського і російського народів [4, с. 86–

Розглядати російсько-українські мовні взаємини потрібно як з точки зору писемної, так і з точки зору усної мови. Літературна писемна українська мова зазнала меншого впливу від російської, ніж усна, тому що вона більш унормована й упорядкована. І саме вона є надією української мови на відродження, а також на утвердження її всіма як національної.

Аналізуючи білінгвізм в Україні, можна узагальнити знання у такий спосіб: тривале пригнічення української мови російською призвело до негативних і навіть руйнівних наслідків, які ми не можемо викоринити й досі. Результатом такої тривалої інтерференції є виникнення суржика – змішаної мови, де вживається досить великий прошарок російської лексики у фонетичному українському оформленні. На сучасному етапі не виявляється тенденція до зникнення цього явища. Тому для вирішення цієї проблеми потрібно підвищувати авторитет державної мови в очах української нації.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Ковальчук Г. В. Культура російської мови в Україні / Г. В. Ковальчук, Л. О. Сиволова // Мова. – 2010. – № 15. – С. 27–29. 2. Марусенко І. П. Українсько-російські мовні взаємини на сучасному етапі / І. П. Марусенко // Мова. – 2009. – № 11. – С. 59–64. 3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика. Напрями та проблеми : підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К, 2008. – 712 с. 4. Черемська О. С. Лексична та граматична інтерференція в сучасній українській літературній мові (на матеріалі преси Харківщини 50 – 80-х років ХХ століття) : монографія / О. С. Черемська. – Х. : ІНЖЕК, 2006. – 184 с. 5. Масенко Л. Т. Мова і політика / Масенко Л. Т. – К. : Соняшник, 1999. – 100 с. 6. Дзюба І. М. Інтернаціоналізм чи русифікація? / Дзюба І. М. – К. : Видавничий дім "KM Academia", 1998. – 276 с.